

Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta
KATEDRA PEDAGOGIKY

POSUDEK OPONENTA DISERTAČNÍ PRÁCE

Jméno a příjmení studenta	Anna Bystrzycká
Název práce	Filosofie výchovy Janusze Korczaka
Autor posudku	Miriam Prokešová

Celkové hodnocení oponenta práce

Autorka Anna Bystrzycká věnovala svou dizertační práci postavě Janusze Korczaka. Již v názvu si vytýčila přiblížit jej čtenáři z hlediska jeho vlastní filosofie výchovy. Přiznám se, že jsem práci přečetla (i přes mnohé nesprávně česky psané výrazy a jazykový styl) takřka jedním dechem. Jsou zde kapitoly, které se dají charakterizovat jako úchvatné, pak jsou zde kapitoly, které jsou zbytečně příliš rozsáhlé, zdá se, že právě na úkor filosofie. Ale co je nejdůležitější – v práci je tolik krásných, moudrých a nosných myšlenek, které současná pedagogika jen s obtížemi hledá, až se z toho čtenáři tají dech a ptá se, jak je možné, že zůstaly doposud neznámy a skryty i odborníkům nejen v pedagogické teorii, ale také v praxi.

Anna Bystrzycká nám svým dílem předkládá velice zajímavou, svým způsobem úžasnou (v tom pravém smyslu filosofického úžasu) a zároveň pedagogicky i filosoficky podnětnou práci. Přesto se nedá přijmout zcela jednoznačně jako zcela dokonalé dílo, kterému není co vytknout. Možná naopak opak je pravdou...

Z hlediska stylistického si čtenář musí během četby zvyknout na nesprávné umístění sloves, na nesprávné tvary slov (nejčastěji výraz žádný místo žádný, např. str. 121 – žádný kriminalista místo žádný kriminálník) a další nečeské výrazy a obraty. Nechápu to jako výtka, je zde však více než patrná autorčina národnost a jazyková příslušnost. Práce s odbornou literaturou a prameny (citace, dodržení normy ČSN, teoretické zázemí autora) je na dosti vysoké úrovni (i když citace a odkazy na filosofy nejsou příliš rozsáhlé a pohybují se v rozmezí asi pěti stěžejních autorů, kromě samotného Korczaka nejčastěji Buber, Lévinas... Locke je psán nesprávně jako Lock). Úroveň formálního zpracování (členění práce, průvodní a poznámkový aparát, přílohy – téměř 100 stran) je na velmi vysoké úrovni, grafické zpracování je naopak na úrovni nízké (pomlky, odtahy, mezery atd. jakoby autorka ani nebrala v úvahu). Literatura (51 titulů) zde není uvedena zcela podle normy a v některých případech jsou v poznámkách k textu citované publikace, které v celkovém seznamu chybí.

Práce je rozdělena a koncipována do šesti stěžejních kapitol. Úvod představuje Korczaka poněkud zmateně, není zde zcela jasně řečeno, o koho vlastně jde – chybí zde vysvětlující a konkrétnější ucelené životopisné údaje, které by J. Korczaka přiblížily čtenáři, který jej doposud nezná.

V první kapitole, nazvané Korczak jako legenda, není jasně vymezeno, v čem to, že je Korczak legendou, vlastně spočívá (to je až na str. 36 součástí jiné kapitoly).

V druhé kapitole – Důstojnost člověka – bych možná samostatnou kapitolu věnovala pasáži, týkající se smutku (vnitřní touze a osamělosti). Tato kapitola může být považována z hlediska její důležitosti za stěžejní v celé práci, vycházející z myšlenky, že „dítě je závislé na našem vztahu k němu. Proto, když nám může svěřit svou důstojnost, protože ví, že ji nezraníme, bude nám důvěřovat a budeme mu autoritou“ (str. 40). Tato věta (jako i mnohé další) by si zasloužily hlubší filosofické autorčino setrvání, ta se však tomuto téměř jakoby úmyslně vyhýbá...

V následujících kapitolách Krása, Samota, Stigma, Život a Bible je opět spousta krásných a dokonce a bez nadsázky nosných myšlenek, týkajících se výchovy a dítěte samotného – nemohu se však zbavit dojmu, že autorka zde jen jakoby krouží kolem podstaty, filosofický podtext je zde jen jakoby ukryt za slovy, není zde mnohdy vyřčeno to, co se vyřknout přímo nabízí – je to skutečně jako onen „svátek v srdci“, kdy blízkost vyřčeného je na dosah, ale je pouze tušena, nevyřčena, přesto působící...? Společenství s filosofií je zde patrné, ale stojí na okraji nebo jen skrytě, pouze jako tajemství vyřčeného slova.

V kapitole Právo dítěte – na rodiče, na uzákonění práv, na radost, na smutek – v posledním zmiňovaném bych vytkla náhlou stručnost autorky, přičemž se toto téma zdá být jádrem Korczakovy filosofie výchovy. Zde mohla autorka rozehrát téměř filosofický „koncert“ na toto téma ve spojitosti s důstojností, s úctou, se smutkem, s tím, co je krásné, dobré a „pěkné“, protože harmonické. Neděje se tak – i přesto tyto kapitoly zasahují čtenáře do hloubky jeho srdce. Další kapitoly jsou téměř objevené pro současnou pedagogiku, nicméně se zde autorka již v některých případech opakuje. Dětskému kamarádkému soudu je zde věnováno místa až přespříliš (od str. 121 po str. 145), možná opět na úkor širšího filosofického zázemí, které v této práci ve velké míře postrádám, - ani kapitola č. 5 Psané slovo jako filosofie výchovy není, z hlediska filosofie zcela propracovaná a nosná. Autorka sice hovoří o porozumění Korczakově filosofii výchovy, nikde ji však ve své podstatě nepřináší, zůstává nevyřčena, jak již bylo konstatováno, čtenář ji jen tuší či jen sbírá její útržky, paběrkuje – je však otázkou, jestli právě toto nebylo autorčíným úmyslem a jestli sama nechtěla nijakým způsobem „porušit“ Korczakovo myšlení a přinést jej českému čtenáři a filosofům výchovy v nedotčené autenticitě.

A poslední kapitola – Především vychovatel - nám osvětluje Korczaka nejen jako člověka z hlediska jeho vlastního lidského osudu, promítajícího se do jeho literárního díla, ale je zde představen také jako charismatický vychovatel, který všechny své myšlenky umí aplikovat v praxi, nebo spíše naopak – tyto myšlenky samovolně z praxe a ze života vycházejí a jsou pro Korczaka – vychovatele, „řezbáře dětské duše“ – natolik přirozené, že není třeba je uchopovat do nějakých myšlenkových (mnohdy filosoficky složitých) schémat.

Práce je tedy z různých úhlů pohledů přínosná a nosná, z jiných zase poněkud méně a znepokojující, protože autorka sama načrtává myšlenky, které dále nerozvíjí, i když se ony k tomu samy téměř nabízejí. Souvislosti jsou zde na mnoha místech pouze tušeny, a to jak z hlediska biografických údajů, tak i z hlediska filosofie výchovy samotné. Anna Bystrzycká nás však při tomto „jen tušení“ ponechává osamoceně stát – možná toto je právě oním jádrem té filosofie výchovy, kterou nám samotný J. Korczak přináší a kterou nám jeho prostřednictvím zprostředkovává samotná autorka – vztah procítění důstojnosti, vzájemné úcty a úžasu...

Otázky a náměty oponenta práce k diskuzi při obhajobě

Neodpustím si několik otázek k obhajobě:

1. Je duchovní smutek, „tesknocie“ srovnatelné s Komenského „zkroušeností srdce“, jak je uvádí v Labyrintu světa a v ráji srdce?
2. Jak se vlastně děti dostávaly do „sirotčince“ (str. 28), kým a jak byla jmenovaná zvláštní komise, která rozhodovala, zda dítě má či nemá nárok pro přijetí?
3. Myslíte si, že je dnes více „dětských pomačkaných duší“ (str. 48, 54) v důsledku rozmáhající se techniky, která vytlačuje srdečnou výchovnou atmosféru nejen ve městech, ale vůbec ve světě, chápaném ve smyslu „globální vesnice“? Jak Vy sama byste charakterizovala tyto „pomačkané duše“?
4. Samota je ve Vaší práci spojována se smutkem a zároveň jako možnost duchovního růstu, jako tvůrčí podmínku. Jak by se toto dalo propojit s osobností pedagoga – vychovatele?
5. Dítě potřebuje zájem (str. 64). Je péče ve smyslu starosti o duši totéž co tento zájem?
6. Na str. 145 hovoříte o terapii žertem a soudem a terapii přátelského pohledu a otevřené náruče. Dalo by se toto aplikovat v dnešním současném školství?
7. Pedagog, učitel a vychovatel jsou podle Vás tři rozdílné pojmy. Kdo je v ČR vnímán jako pedagog? Která profese? Jak je myšlena Vaše věta na str. 172, že každá škola má své pedagogy, vychovatele a učitele?
8. A úplně poslední dotaz – odkud se vzal pseudonym Janusz Korczak?

Disertační práci přes všechny výše vyslovené a napsané výhrady považuji za velice kvalitní. Je svým způsobem velmi ojedinělá, na mnoha místech zde ožívá samotný J. Korczak v celé své lidské laskavosti starého doktora a také samotná autorka, která se skutečnou pokorou v srdci kráčí po jeho stopách tak, aby jej objevila a přiblížil nám ostatním a všem těm, kteří touží být „řezbáři dětských duší“ a hledají cestu, jak se jimi stát.

Disertační práci Filosofie výchovy Janusze Korczaka doporučuji k obhajobě.

Datum: 11. září 2008